

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф., д.ик.н. Росица Добрева Чобанова
Институт за икономически изследвания при Българска академия на науките, BG-1040, гр. София, ул. "Аксаков" №3

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност „Политическа икономия“ в УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед № 1542/16.06.2021 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Антоан Красимиров Шотаров

Тема на дисертационния труд: **„ДИНАМИКА НА ИНОВАЦИОННАТА АКТИВНОСТ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА Р БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА 2007 – 2019 Г.“**

Рецензията е изготвена съгласно публикуван на сайта на УНСС образец за изготвянето ѝ.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът Антоан Красимиров Шотаров се е обучавал по докторска програма към катедра „Икономикс“ /Общикономически факултет на УНСС по научна специалност „Политическа икономия (микроикономика и макроикономика)“, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1051/28.04.2017 г. Обучението е осъществено в задочна форма, държавна поръчка, през периода от 4.4.2017 г. до 4.4.2021 г. Научен ръководител е доц., д-р Красимир Керчев от катедра „Икономикс“.

- **Кратка биографична справка**

Антоан Шотаров е роден на 30 май 1991 г. в гр. Девин. През 2010 г. завършва Природо-математическа гимназия „Васил Левски“ гр. Смолян, с профил информатика и английски език. През 2014 г. става бакалавър (специалност „Международни икономически отношения“), а през 2015 г. – магистър (специалност „Международни икономически отношения със специализация международни финанси“) в УНСС. От 2017 г. е зачислен като задочен докторант по научна специалност „Политическа икономия“ към катедра „Икономикс“ на „Общикономически факултет“ при УНСС. Той притежава сертификати

за завършени курсове „Creative thinking: techniques and tools for success “ от Imperial College London, 2018 г. , както и от Massachusetts Institute of Technology за завършен през 2018 г. курс „Leading change in times of disruption“. Антоан Шотаров владее свободно английски език, и притежава базови познания по немски език.

- *Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация)*

По време на обучението си за бакалавър в УНСС в продължение на две години е председател на Студентския съвет при УНСС, член на Ректорския и Академичния съвет на УНСС, както и на Националното представителство на студентските съвети. След това дисертант Антоан Шотаров развива управленските си умения като мениджър на иновациите в чужди и наши фирми с цел подобряване на конкурентните им позиции. В настоящия момент дисертантът фокусира мениджърската си дейност върху три иновативни фирми, на които е съосновател. Това са Донатикс ООД (многократно награждавана през последните три години за постижения в сферата на Информационните технологии); Грийдбг ООД - за видеопоздравя; Иноуейв ООД – за консултации в областта на иновациите.

- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план*

Дисертант Шотаров е изпълнил успешно образователните и научни дейности, предвидени в индивидуалния план като е постигнал високи резултати. Положил е с отличие следните изпити: „Методология и методика на научните изследвания“ – през 2017, „Икономикс“, „Конкурентоспособност на фирма“ – 2018 и „Икономическа глобализация“ – през 2018, защитава реферат по темата на дисертацията – през 2019 г. Има положен изпит и по статистически методи и иконометрични модели - през 2018. Натрупал е опит в научните изследвания като участва в два университетски проекта: „Иновационни предизвикателства, приоритети и ефекти за фирмите и икономиката на България“ и „Дигитален публичен сектор: изследване на общественно-икономическите трансформации и влиянието на цифровите технологии и изкуствения интелект върху благосъстоянието и публичния сектор“, под ръководството на уважаваните от колегията доц.д-р Вера Пиримова и доц.д-р Ивайло Беев. Участвал е в 4 научни конференции, има 6 публикации.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Икономикс“ към факултет „Общикономически“ при УНСС на заседание, проведено на 07.06.2021 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- *Структура, обем*

Представеният дисертационен труд на тема: „Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“, се състои от увод, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература, 6 приложения, 51 таблици и 45 фигури.

Структурата на изложението е както следва: в първа глава се изяснява понятийно-категориалния апарат и теоретико-методологическия и методически инструментариум на изследването. Втората глава е посветена на определяне и оценка на динамиката на иновационната активност и конкурентоспособността на страната след присъединяването ѝ в Европейския съюз, като се използва избрания инструментариум. Третата глава представя две национални стратегии, насочени към формиране на национална политика по отношение на обекта на дисертационното изследване, както и резултати от проведено анкетно проучване сред 132 респондента относно информираността на бизнеса по отношение на националната политика за повишаване на иновационната активност и конкурентоспособност. Заключение то представя конкретни препоръки за актуализиране на националната иновационна стратегия, както и конкретни мерки и подмерки.

Трудът е в обем от 275 страници, от които 198 страници са основен текст.

- *Оценка за: актуалността на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд*

Актуалността на темата „Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“, се определя от факта, че днес в условията на глобална ускорена промяна на използваните технологии конкурентното развитие на стопанството на всяко равнище на управление е немислимо без обновяване (иновации). Посланието на Питър Дракър - “Innovate or die” – „иновирай или умирай” отразява необходимостта от промяна, възможните алтернативни сценарии и значението на формулирането на адекватни стратегии и политики на развитие. Съществена характеристика на тази промяна е равнището и динамиката на иновационната активност и на конкурентоспособността, на определянето на които е посветено рецензираното дисертационно изследване (вж. *цел...* стр.13).

Обект на дисертационния труд са иновационната активност и конкурентоспособността на Р България, а **негов предмет** е тяхната промяна в периода след присъединяването към ЕС в периода 2007-2019 гг.

Като **основна теза** имплицитно в труда „Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“, присъства твърдението, че в периода след присъединяването на България към ЕС има *положителна промяна в иновационната активност и конкурентоспособността на икономиката, но те не са довели до очакваното по-високо равнище на представяне (въпреки достъпа до фондове, предназначени за обновяване и повишаване на конкурентоспособността)*. Тази теза считам за основна, тъй като кореспондира с темата на дисертацията и дефинирания в увода изследователски проблем. Като основна от автора се определя (стр.14) **тезата**, че *“между иновационната активност и конкурентоспособността съществува положителна взаимна обвързаност, като основните фактори за продължаващото изоставане на Р България по тези показатели, спрямо страните от ЕС, са институционалната среда, международната конкуренция и изходната позиция”*. Тази теза бих определила като съпътстваща.

- *Оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд*

В своя труд „Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на

Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“ дисертант Шотаров демонстрира широка осведоменост в областта на разглежданата трудна, сложна, теоретично и практически значима съвременна проблематика, определена от нови процеси и явления в реалната икономика. Авторът проявява подчертан интерес към изясняване в дълбочина на възникналите въпроси, като отчита съществуващи мнения в литературата и разнообразни практики на различните страни, като съответно ги цитира. Използваната литература съдържа 183 заглавия, от които 39 са на български и 144 на английски език.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Формулирането на основните научни и научно-приложни резултати, получени в дисертационния труд *„Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“*, както и дефинирането на научните приноси е коректно спрямо възприетия подход и уточненията в обхвата и методологията.

- *основни научни и научно-приложни резултати*

Направена е оценка на иновационната активност и конкурентоспособност в Р България въз основа на сравнение със страните от ЕС при използване на Глобалния иновационен индекс (ГИИ) и Глобалния индекс за конкурентоспособност (ГИК), като се отчита спецификата на формирането и интерпретирането им (стр.126).

Характеризирана е динамиката в позиционирането на Р България по отношение на иновационната активност и конкурентоспособността на част от страните от ЦИЕ в различни интервали в рамките на 12-годишен период.

Създадена база от данни за оценката на основни заинтересовани групи относно динамиката на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.

- *Използвана методология*

Резултатите от дисертационния труд са получени при прилагане както на общонаучните методи на изследване, така и на специфични, адекватни на предмета на изследване. Дисертант Шотаров демонстрира познаване на бенчмаркинга като инструмент за оценка на основата на анализ на вторични официални данни, както и на такива инструменти като самостоятелно събиране, анализ и интерпретиране на първични данни от анкетни проучвания на терен, от една страна, и от провеждане на дълбочинни интервюта. При определяне на работните дефиниции на използвания категорийно-понятиен апарат, дисертантът пространно представя и коментира различните мнения в литературата. За целите на своя труд обаче възприема определения, залегнали в Четвъртото издание на ръководството от Осло за събиране и интерпретиране на данни за иновациите във фирмите (Евростат и ОИСР, 2018 г.) и при разработване на използваните индекси ГИИ и ГИК. Този избор на автора оценявам като зрял, тъй като позволява съпоставимост на данните и сравнимост на значенията на показателите с тези за други страни. Това позволява да се оцени динамиката на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в

изучавания период¹ и съответно да се изпълнят поставените задачи. Работата би спечелила повече, ако се цитираха пълните дефиниции на всички използвани показатели и индекси, а не само на част от тях.

Оценка на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта на дисертационния труд

В представения труд поставените задачи са изпълнени и е постигната целта в определения обхват на изследването.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

- *Оценка за приносите, посочени от дисертанта*

Представеният труд „Динамика на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г.“ и приносите в него са *собствено дело на дисертанта. Последните могат най-общо да се определят като обогатяване на съществуващо знание и привеждане на нови аргументи за потвърждаване на съществуващи тези. Тук следва да се добави и имплицитно идентифициране на нов*

---

¹ Относно методологията, могат да се направят следните коментари, които следва да се считат не като критични бележки, а като препоръки за бъдещи търсения на автора. Изборът на Глобалния иновационен индекс и Глобалния индекс на конкурентоспособността за определяне на динамиката на иновационната активност и конкурентоспособността и групирането на страните от ЕС в три групи, за които се измерва средно равнище като критерий за оценка на позиционирането на страната, прави работата оригинална. От друга страна авторът съзнава, че достоверността на оценката при такъв подход може да се постави под въпрос, тъй като се използва позиционирането на страните по място, а не по брой точки (вж. стр.15). Освен това групирането на страните в три групи означава, че дисертантът приема като даденост и перспектива развитието на Европа на три различни скорости. Не се дискутира подходът на ЕС и Евростат, при който равнището на иновационна активност се определя на база претеглени средни за целия съюз значения, по всяка вероятност, защото е извън определения обхват. В същото време, при определяне на динамиката на иновационната активност на други места като неин измерител се определя т.нар. показател НИРД интензивност, т.е. разходите (инвестициите) за НИРД като процент от БВП (вж. стр.68). Този показател и неговото целево равнище имат водещото значение при характеристика на иновационната политика в страните от ЕС. Близко 30 г. Европейският съюз прави наблюдения върху иновационната активност на страните-членки, а от 20 г. я оценява и от гл.т. постигането на 3% -но равнище на НИРД интензивност, както и от гледна точка на съотношението на приноса на публичните инвестиции и тези на бизнеса съответно 1:2. Равнищата на тези показатели са актуални като цел и за текущия седемгодишен период на Европейско развитие. При прилагане на този измерител за България (1,5%) не се регистрира промяна в НИРД интензивността след приемането ѝ в ЕС. Това е различно от резултатите при използване на ГИИ. Обясняването на този факт е проблем, който бих препоръчала да стане предмет на следващи изследвания на автора. Част от аргументите могат да се потърсят в Годишния доклад на Института за икономически изследвания при БАН - 2015 г. и в Научните трудове на УНСС, 2020 г., том 3. Според мен, основното в оценката на иновационната активност и конкурентоспособността, трябва да отразява справянето, от една страна, с новите глобални предизвикателства и глобалния преход към нов стадий на развитие, който се характеризира с нови цели (включително показатели), субекти и механизми за постигането на тези цели. От друга – оценката следва да включва идентифицирането и справянето със специфичните предизвикателства пред страната – разширяване на пропастта на знанието, на дигитализацията и др., съпътствано от ниско равнище на образованост и бедност. Субординацията на целите и стратегиите е също важен проблем пред бъдещите изследвания. Отговорът на горните коментари е задача за големи интердисциплинарни колективи.

проблем при оценка на развитието на националното стопанство. Тази формулировка се налага, тъй като използваните инструменти и резултатите, които се получават тук, се различават от други изследвания по темата.

Приносите, формулирани от дисертанта, са посочени на стр. 34 от автореферата. Както споменах по-горе, приемам ги като отнасящи се до привеждане на аргументи към съпътстващата теза.

- *Основни научни и/или научно-приложни приноси в дисертационния труд*

Използване на Глобалния иновационен индекс и Глобалния индекс за конкурентоспособност (стр. 126) за определяне на равнището и промяната на установените за началото на периода тенденции.

Установена значителна промяна – подобряване на позиционирането на страната по иновационна активност и конкурентоспособност по отношение на част от страните от ЦИЕ в периода след присъединяване на България към ЕС.

Приведени аргументи, че тази промяна има различна скорост – в началния седемгодишен период – ускорена, а в следващия – забавена, с характеризирано равнище на положителни промени като значително под очакванията.

Въз основа на проведено анкетно проучване е създадена база данни относно позицията на представители на частния сектор по дискутираните в работата проблеми. Установено, че през м. април 2020 г. анкетираният смята, че иновациите влияят положително върху конкурентоспособността на фирмено и национално ниво. 88% (повече от 100 души) от анкетираният виждат положителна промяна през 12 годишния изследван период. Също така е установено, че масово респондентите не са информирани, че страната разполага с Национална иновационна стратегия.

Създадена база данни на основата на проведеното дълбочинно интервю през м. Октомври 2020 г. с 15 представители, заемащи ключови позиции в управлението на държавата, бизнеса и НТО. Установено е, че отговорите са в подкрепа на авторските хипотези, че има положително изменение при разглежданите показатели за изследвания период.

Идентифицирането на разликата при оценка на иновационната активност след приемането на страната в ЕС, получена при използване на ГИИ, наблюденията и интервютата и чрез НИРД интензивността е идентифициране на нов и значим изследователски проблем, на който авторът препоръчвам да обърне внимание в по-нататъшната си научна работа.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Авторът има 6 броя публикации – вж. по-долу. Последната е под печат. Не се отбелязва някоя от публикациите да е в издание с импакт фактор.

- *Списък на публикациите*

„Създаване на общоевропейски хъб за подкрепа на иновационната активност в Общността“, сборник с доклади от докторантска научна конференция на тема “Новата

перспектива пред ЕС – приоритети и политики“, 2018 г., СУ „Св. Климент Охридски“, издателство „Минерва“, с. 53 – 65 (ISBN: 978-619-91006-2-2);

„Влияние на иновациите върху конкурентоспособността“, сборник с доклади от Четиринадесета международна научна конференция на младите учени на тема „Икономиката на България и ЕС в дигиталния свят“, 2018 г., УНСС, издателство на ВУЗФ, с. 518 – 526 (ISBN: 978-954-8590-68-6);

„Създаване на иновационен дигитален хъб за споделяне на знания и стимулиране на иновационната активност на страните от Централна и Източна Европа“, сборник с доклади от научна конференция на тема „Икономически предизвикателства: държавата и пазарът“, 2020, Издателски комплекс – УНСС, с. 90 – 99 (ISBN: 978-619-232-333-2)

„Световната пандемия като катализатор за внедряване на иновативни решения и дигитална трансформация“, сборник с доклади от научна конференция на тема „Икономически предизвикателства: криза, шокове, реструктуриране, политики“, 2021 г., Издателски комплекс – УНСС, с. 178 – 190 (ISBN: 987-619-232-466-7); https://www.unwe.bg/Uploads/Conference/economicsconference_2020_28073_Ikonomicheski%20predizvikatelstva%20sbornik%20new.pdf

„Innovation and competitiveness of the Republic of Bulgaria during the period 2007 – 2019, Годишник на УНСС (брой 2), 2020 г., Издателски комплекс – УНСС, с. 161 – 170 (ISSN Print: 1312-5486)(ISSN Online: 2534-8949) <http://unwe-yearbook.org/en/journalissues/article/10340>

„Дигитализация по време на пандемия“, Научни трудове на УНСС, 2021 г., Издателски комплекс – УНСС, под печат.

- *Оценка на степента на разпространение на получените резултати в научната литература*

Разпространението на получените резултати от дисертант Шотаров е достатъчно широко. За това допринася основно издателския комплекс на УНСС. Авторът има 6 научни публикации. От тях 4 броя са публикувани от научни издания на УНСС, една – УНСС, съвместно с ВУЗФ и една в СУ. Две от публикациите са с открит достъп, което ускорява разпространението на резултатите. Горното ми дава основание да дам висока оценка на разпространението на резултатите от дисертационното изследване.

6. Оценка на автореферата

Структурно и съдържателно авторефератът отговаря на най-високи изисквания за такъв вид научно произведение. Той в достатъчна степен отразява съдържанието на дисертацията. Заедно с това следва да отбележа, че дисертацията дава по-добра представа за огромното количество труд, положен при разработката ѝ.

7. Въпроси и препоръки

При защита на труда си предлагам дисертант Шотаров: 1) да представи фигура с данни за общите разходи за НИРД като % от БВП по данни от НСИ от 1990 досега (може да използва и цитат, ако намери подходящ източник) и направи коментар за разликите при сравняване с данните, които той представя на стр. 214 – таблица 8, последна колона (озаглавена НИРД), и на стр.217-218 – таблица 13, последна колона – разходи за НИРД като % от БВП; 2) да разясни „Диаманта на Портър“ и стратегията „Син океан“.

Имам и една препоръка: след защитата на този труд дисертант Шотаров да продължи работата си върху възникналите в процеса на работа нови, важни за развитието на националната икономика проблеми, дискутирани по-горе.

8. Заключение

Изборът и работата по такъв сложен и важен проблем като определяне на динамиката на иновационната активност и конкурентоспособност на Р България в периода 2007 – 2019 г.г. представят автора на обсъждания труд като търсеща, позитивна, интелигентна, динамична, широкоерудирана и целеустремена личност, която е в състояние да идентифицира, формулира и решава нови икономически проблеми като прилага съвременни теоретико-методологически и методически инструменти. Изтъкнатите в рецензията качества на дисертацията ми дават основание с пълна убеденост да гласувам „ЗА“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на автора му дисертант Шотаров.

Подпис: .....
Проф., д.ик.н. Росица Чобанова

06.08.2021 г., гр. София